

ՆՈՐ ԱՏՈՒԳԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

1. ՀԱԿԻՐՃ

Այս բառի համար Արմ. բառարանում գրված է միայն հետևյալը. «Պատահական նմանութուն ունի պհլ. hakirč «երբեք, երբ և իցէ»: Ուրիշ ոչ ոք այս բառի մասին չի խոսել:

Ուզում եմ հաստատել, որ հյ. հակիրճ «համառոտ» բառը փոխառյալ է պհլ. hakirč բառից:

Պհլ. բառի մասին խոսել են Horn § 1092 և Bartholomae, Altir. Wört. էջ 1743. առաջինը պահելով ձևը կարգում է akarč, hakarč, hakarj, իսկ երկրորդը՝ hakirč, hakurč: Բնականաբար ես ընտրում եմ hakirč ձևը, որ ձիշտ համապատասխանն է հայերենի:

Քննիչները պհլ. բառը միացնում են հպրս. *hakaramčiy «մեկ անգամ», գնդ. hakarət «մեկ անգամ, semel, միայն մի անգամ, մի անգամից, մի հարվածով»=սանս. sakr't և պրս. hagirz, hargiz «երբեիցե» բառերին: Ոչ ոք չի համեմատած հայերենի հետ:

«Մի անգամ, մի անգամից» և «համառոտ» միևնույն գաղափարներն են. «մի անգամից սաս, պրծիր» միևնույն է թե ասենք «կարճ ասա, վերջացրու»: Հատիներեն semel «մի անգամ» բառից ոճով ասվում է ut semel finiam «համառոտելու համար»:

Ըստ այսմ հյ. հակիրճ և պհլ. hakirč, որոնք ձևով բոլորովին նույն են, նույնանում են նաև իմաստով.—անտարակուսելի է, որ հայերենը փոխ է առնված պահլավականից:

2. ՊԱՏԵԳԱՄ(Բ)

Այս բառը երկու ձևով է գրվում՝ պատշգամ(բ) և պատշկամ(բ). առաջինը շատ տարածված, երկրորդը՝ գոյություն ունի արդի գրականության մեջ, բայց շատ անսովոր է և նույն իսկ սխալ է համարվում: Հայկազյան բառարանը գիտե երկու ձևով էլ:

Երբ մի բառ կրկնակ ձև ունի, անշուշտ մեկը սխալ է. իսկ այդ սխալը գտնելու և հաստատելու միակ միջոցն է բառի ստուգաբանությունը:

Պատշգամ բառը իրանական ծագում ունի. փոխառյալ է պահլավերեն *patškamb ձևից, որ բուն նշանակում է «սյունավոր, սյունաշար» (ծագում է pat մասնիկով՝ skamb «սյուն» բառից. ավելին տես Արմատական բառարան):

Սրանից հետևում է, որ ուղիղ ձևն է միայն պատշկամ: Արդեն ձայնաբանորեն շ բաղաձայնից հետո չի կարող հաջորդել թրթռուն ց, այլ խուլ կ: Ուրեմն պատշգամ(բ) սխալ ձևը առաջացել է հետին արևմտյան տառադարձության համեմատ. և որովհետև բառարաններում, այբուբենական կարգով, պատշգամ ավելի առաջ է քան պատշկամ, սրանով էլ առաջնութուն է ստացել և տարածվել, ուրիշ զանազան սխալ ձևերի նման (ինչպես բաղդ, շերաս, պարկել՝ փոխանակ բախտ, շերամ, պառկել):

3. ՔԻԻ

Այս բառի ծագումը ճիշտ որոշված չէ՝ համապատասխան մի ձև չգտնվելու պատճառով:

Հին հունարեն անսովոր, անգործածական կամ դավառական բառերի մի հավաքածու կա, որ ավանդել է մեզ Hesydhios ալեքսանդրացի հույն հեղինակը (չուրջ 400 թվին): Լեզվաբանները հաճախ օգտագործում են այս հավաքածուն՝ հնավանդ բառերի համար: Այդտեղ գտնում եմ հունարեն τᾶς «մեծ, շատ» և τᾶςσᾶς «մեծութուն, շատութուն» բառերը, որոնք ճիշտ համապատասխանում են հայերենին: Ուրեմն քիւ բնիկ հայերեն բառ է՝ հնդերոպական taw արմատից:

4. ԼՈՅԱԿԱՊ

Բնականորար կազմված է կապ, կապել բայով՝ հոյ արմատից, որ առանձին չէ գործածված, բայց գտնվում է նաև հոյաշեն և հոյակերտ բառերի մեջ:

Ի՞նչ է այս հոյ բառի ծագումը:

Մի բառի ծագումը գտնելու համար մենք երկու ձև ունինք. կամ վերցրենք հնդերոպական արմատը, կատարել նրա վրա բոլոր ձայնաբանական գործողությունները և հասնել հայերեն ձևին, եթե կա. կամ՝ վերցնել հայերեն ձևը, հետ տանել նրա ամեն մի տառը դեպի իր նախնական ձևը և հասնել հնդերոպական արմատին: Կատարելով այս երկրորդ միջոցը հոյ արմատի վրա, կտեսնենք, որ հ կարող է ծագել հ կամ s ձայնից, ո ծագում է օ ձայնավորից, իսկ յ երկու ձայնավորի միջև՝ t բաղաձայնից. այսպեսով՝ հոյ բառը պետք է առաջացած լինի pot կամ sot արմատից: Հնդերոպական բառարանում չունինք sot արմատ, բայց շատ հայտնի է pot, poti, որ նշանակում է «տեր, իշխան» և գտնվում է բոլոր հնդերոպական լեզուների մեջ. այսպես՝ ունինք սանսկրիտ pāti, զենդերեն paiti, հունարեն pōsis, despōtēs, ալբաներեն pata, լատիներեն potis, potior, potissimus, լիթվաներեն patis, pàts, սլավոնական gos-podъ և այլն: Պակասում էր միայն հայերենի մեջ, ուր և երևան է դալիս այժմ:

Այսպեսով՝ հոյակապ, հոյաշեն, հոյակերտ բառերը նշանակում են «իշխանական, իշխանի համար շինված կամ կերտված» և ըստ կազմության համապատասխանում են ճիշտ ու ճիշտ զենդերեն xšaðro-kərəta բառին, որ Bartholomae-ի բառարանը (էջ 547) մեկնում է «für den, die Herrscher erbaut, fürstlich», իշխանի համար շինված, իշխանական=հոյակերտ:

Ոմանք լեզվաբաններ poti բառից զնում էին մեր ազգի անունը (հայ), իբր թե իշխողների անուն: Այս ստուգաբանութունը սխալ է, որովհետև հնդերոպական օ չի տալիս հայերեն ա: Բայց նրանք, որոնց համար արժեք չունին ձայնական օրենքները, իբր ճիշտ էին ընդունում այս ստուգաբանութունը: Մեր տված բացատրութունը հոյ բառի ծագման մասին՝ իբր ներկայացուցիչ poti բառի, վերջնականապես ջնջում է հայ բառի այս սխալ ստուգաբանութունը: